

4²⁰⁰⁶ BERTRAM

België - Belgique
P.B.
9000 Gent 1
BC 5688

Tijdschrift van de Natuurstudiewerkgroep van de JNM

Kameleonspin (© P.Vanormelingen)

Grauwe vlieoenvanger (© Rollin verliden)

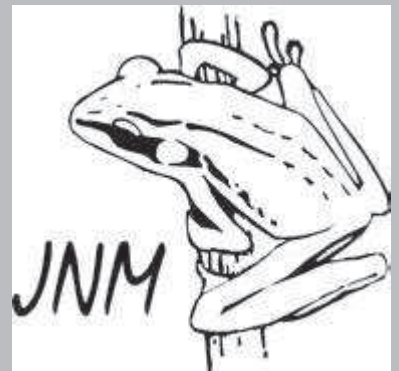

Vliegenzwam (© Jan Claes)

Afgiftekantoor: 9000 Gent 1
V.U.: Jan Claes
Kortrijksepoortstraat 192, 9000 Gent
Verschijnt driemaandelijks
jaargang 4 nummer 4

Je adres verkeerd? Laat het weten op bertram@jnm.be

Colofon

Bertram is het tijdschrift van de natuurstudie-werkgroep (NWG) van de JNM. Dit is dan ook het tijdschrift voor de natuurstudiejeugd in Vlaanderen. Bertram is een populair-wetenschappelijk tijdschrift, dat vier keer per jaar verschijnt.

Natuurstudiewerkgroep van de JNM

Koepel van de natuurhistorische werkgroepen:

- ARWG, Amfibieën en Reptielenwerkgroep
- KWG, Kustwerkgroep
- PWG, Plantenwerkgroep
- VBWG, Viezebeestjeswerkgroep
- VWG, Vogelwerkgroep
- ZWG, Zoogdierwerkgroep

Redactie Bertram

Alles mag doorgemailed worden naar bertram@jnm.be
Opsturen kan naar Bertram, Kortrijksepoortstraat 192, 9000 Gent.

Abonneren op Bertram

JNM-leden kunnen zich abonneren op Bertram door storting van 5 EURO op de rekening van de JNM: 001-2280592-04 met vermelding van je naam en/of stamnummer en "lid worden van de NWG".

Niet-JNM-leden die ouder zijn dan 25 jaar kunnen zich ook op de Bertram abonneren door 7,5 EURO te storten op de rekening van de NWG: 979-0731270-89 met vermelding van je naam en "abonneren op Bertram". Daarnaast stuur je ook een mailtje naar ans@jnm.be met je naam, adres en geboortedatum.

Activiteiten en vergaderingen zijn enkel voor leden van 12-25 jaar.

JNM

JNM is een jeugdvereniging voor en door jongeren van 8 t.e.m. 25 jaar die bezig zijn met de natuur en het milieu in al haar aspecten. De doelstellingen zijn het kennismaken met alles wat leeft en bloeit, alsook het werken aan een natuur- en mensvriendelijke omgeving. Dit gebeurt d.m.v. talrijke afdelingen, werkgroepen, excursies, kampen, voordrachten, studies, acties, tijdschriften, infocentrum...

Meer info en 'hoe lid worden' op www.jnm.be

Bondssecretariaat

Het nationaal secretariaat is gevestigd in de Kortrijksepoortstraat 192, 9000 Gent, tel: 09.223.47.81, fax: 09.223.28.05 of e-mail: info@jnm.be. Het is elke werkdag open van 9.00u tot 17u. Hier helpen ze je graag verder met alle info, ook voor tijdschriften en voor het kopen van natuurstudiewerken is dit de plaats waar u moet zijn.

De redactie bedankt

voor hun artikels, opmerkingen, nalezen en andere hulp: Esther Castermans, Klaas Debusschere, Peter De Grande, Daan Dekeukeleire, Leen De Laender, Brecht De Meulenaer, Bram D'Hondt, Bina Joris, Iris Lauwaert, Martine Van Audenhove, Bert Willaert, Tomas Willems voor hun prachtige foto's: Leen De Laender, Brecht De Meulenaer, Joris De Rycke, Klaas Hinderyckx, Hans Van Loy, Rollin Verlinde (Vildaphoto), Bert Willaert en al wie ik nog vergeten ben.

Druk

Druk in de weer, Forelstraat 35, 9000 Gent

Tel. 09/224.29.14. Fax 09/225.67.89.

info@drukindeweer.be

www.drukindeweer.be

gedrukt op chloorvrij gebleekt postconsumer kringlooppapier.

Inhoudstafel

Colofon	2
Voorwoord	3
Zonnedauw in Doeveren	4
Bats voor beginners	7
Triops herontdekt	11
Oplossing Mystery Competition 13	16
Mystery Competition 14	17
Natuurreservaat in zijn blootje	18
Kort Kort Kort	26
NWG Waarnemingenboekske	27
ARWG aankondiging	27
Samen voor biodiversiteit	28
PWG paddoweekend	29
Verslag NWG-vergadering	30
Structuur van de NWG (2006)	32
Volgende Bertram	32

Met de steun van de Vlaamse Gemeenschap.

Voorwoord

Beste NWG'er,

Begin december en een frisse bries waait door het raam m'n kot binnen. Het is avond en in tegenstelling tot vorige maand, toen er nog massa's koperwieken 'sierpend' overtrokken, doorbreekt nu enkel het ruisen van de R4 rond Gent de stilte. De najaarstrek is gedaan en het wordt tijd dat de winter aanbreekt. Als het van mij afhangt mag die nogeens streng zijn. Dat houdt de natuur gezond en leert bepaalde exoten een (wilverdiend) lesje. Voor de fanaten van volkswijsheden: een invasie(tje) van Kleine alken in het najaar brengt een koude winter. Dus wie weet...

Tomas Willems (© Bert Willaert)

Het gaat hier weeral over vogels, maar wie in de winter buitenloopt zal het ook vooral met pluimvee moeten stellen... Natuurlijk is er in deze donkere periode ook al eens meer tijd om 's avonds een interessant boek ter hande te nemen. Omdat het nog plezanter is samen wat te lezen, zullen er vanaf nu af en toe NWG-leesavonden doorgaan op het bondsecretariaat, waar al een gezellige leeshoek is ingericht... Hou de kalender op de JNM-site en de NWG-lijst* in de gaten en kom zeker af als je in Gent geraakt. Ondertussen zijn we ook het uitleensysteem op punt aan het zetten. Er is nog wat werk aan de winkel, maar binnenkort hopen we al het NWG-materiaal (allerlei netten, valletjes, (veel) boeken,...) vlot te kunnen uitleenen aan afdelingen en werkgroepen.

Het lijkt nog veraf, maar volgend jaar in de paasvakantie zal er een groots 'NWG-congres' doorgaan. Een meerdaagse van de NWG zoals de NWG-week van dit jaar maar dan in een heel ander concept. Naast excusies zullen er ook interessante sprekers en sessies zijn. Je zal hier nog meer over horen, maar onthoud alvast dat je hier zeker welkom bent om dingen bij te leren, kennis te maken met de nationale natuurstudiewerkgroepen en de NWG-sfeer op te snuiven!

In mijn laatste voorwoorde als ANS rest er mij nog jullie eraan te herinneren jullie lidgeld van de Natuurstudiewerkgroep tijdig te vernieuwen. Don't forget en blijf vooral bezig met de roots van JNM: natuurstudie!

Een prachtig jaar vol interessante organismen en ervaringen toegewenst,

Tomas

ANS 2006

(*) nog geen lid van de NGW-lijst? Stuur een leeg mailtje naar nwg-subscribe@lists.jnm.be.

Bertram zoekt nieuwe redacteur!

He, jij daar. Ja jij! Ik heb hier iets voor u. Het zit in een grote, zwarte doos met een gouden strik errond. Wil je weten wat er in zit? Zullen we eens kijken? Voorzichtig het strikje losmaken. Durf jij de doos opendoen. Ja, doe maar...

Waaw! De doos zit vol leuke dingen. Mooie foto's van de prachtigste pareltjes uit de natuur. Een hele hoop JNMers die jou willen kennen. Heel wat knappe JNMers die je aanbidden. Een toffe bende NWGers die met jou willen samen discussiëren en hun heerlijke waarnemingen en avonturen met jou willen delen. Een hoop waardering ook, voor je harde werk. Een springplank naar een functie in het HB misschien? Maar vooral: een prachtig tijdschrift dat vier maal per jaar verschijnt. Met prachtige artikeltjes en verhalen. Met pareltjes van foto's. En met jouw naam op de kaft! Twijfel niet. Je maakt ervan wat je wil. Geen grenzen.

WORD GEWOON DIE NIEUWE BERTRAM-REDACTEUR!

Wat houdt dit in?

Je krijgt artikels en foto's in je eigen mailbox (bertram@jnm.be). Vier maal per jaar maak je hiervan een prachtig boekje. Dit kost je telkens slechts een aantal dagen (ik doe het op maximum twee dagen). Af en toe ga je eens naar een leuke NWG-babbel-drink-eet-overlegvergadering. Dat is het zowat. Niets om schrik voor te hebben. Je hoeft zelf geen artikels te schrijven.

Heb je er zin in? Heb je nog twijfels? Heb je nog vragen? Ken je iemand anders die dit ziet zitten? Nu mailen naar bertram@jnm.be (Jan) of ans@jnm.be (Tomas)! Doen!

NWG-Congres

NatuurstudieCongres

Er hing al langer iets in de lucht, maar nu staat het officieel vast: er komt een Natuurstudiecongres!!! Een vierdaagse, naar het model van het klassieke jeugdbondscongres, maar dan volledig toegespitst op natuurstudie. Vier dagen waarin iedereen in de JNM die met natuur bezig is (en dat zou toch iedere JNM'er moeten zijn eigenlijk...?) mekaar kan vinden in de dingen die hem of haar het meest aanspreken. De beste sprekers zullen ons uit de doeken doen wat er tegenwoordig leeft in het Vlaamse natuurstudiewereldje (en ver daarbuiten soms) en hoe wij als JNM'er daartoe een bijdrage kunnen leveren. Maar natuurlijk gaan we niet de hele tijd binnen zitten luisteren naar ouwe knarren. Een sfeervol pakket lichte en zware excursies op alle uren van de dag zal ter jullie beschikking staan. En 's avonds uiteraard pintjes, een flesje wijn, diepzinnige gesprekken of aangeschoten gezever, een kwisje, een beetje, alles kan,...maar zeker geen volksdans!

Dit alles gaat door op 5-6-7-8 april in het oud stationnetje van Lamorteau (in de Gaume). Niet bij de deur natuurlijk, maar wel een superinteressante streek. We zouden het leuk vinden als er zo veel mogelijk mensen met de fiets zouden komen, aangezien we ons op de meeste excursies van dit vervoermiddel zullen bedienen. Meer info volgt nog in Euglena, Bertram, op de website... Als er nog mensen zijn die willen meehelpen, mail naar brechtverhelst@gmail.com.

We hopen op jullie massale komst!

Spin van het jaar 2006: Kameleonspin

Europese spin van het Jaar 2006 De Gewone Kameleonspin *Misumena vatia* (Clerck 1757)

In 2006 wordt voor het eerst een Europese "Spin van het Jaar" verkozen. De eer is aan de Gewone Kameleonspin – *Misumena vatia* (Clerck 1757). Zij behoort tot de familie van de Krabspinnen (Thomisidae). Die naam dankt de familie vooral aan de krabachtige poten die zijwaarts gericht zijn. De twee voorste paar poten zijn duidelijk langer dan de achterste. De Kameleonspin onderscheidt zich wel van andere inheemse krabspinnen door het bijzondere vermogen om van kleur te kunnen veranderen. De meest voorkomende kleuren zijn geel en wit, maar er zijn ook exemplaren gezien die groenig tot grijsblauw gekleurd waren.

Biologie

De Gewone Kameleonspin is zoals andere krabspinnen een typische "afwachter" jager (*sit-and-wait strategy*). Meestal ligt ze op de loer tussen bloemblaadjes, wachtend op insecten die de bloemen bezoeken. Met haar kleinere achterpoten verankert ze zich, terwijl de sterkere voorpoten opengesperd blijven. De nietsvermoedende bloembezoeker wordt pijlsnel gegrepen waarbij de spin haar dodelijke injectie toedient met behulp van stevige giftanden. De prooi wordt meestal ter plaatse verorberd waarbij enkel het uitwendige skelet achterblijft.

Dankzij het vermogen om van kleur te veranderen is de Gewone kameleonspin wonderbaarlijk goed gecamoufleerd op witte en gele bloemen. Doch zijn enkel volwassen vrouwtjes hiertoe in staat. De transformatie vergt heel wat energie en vrouwtjes hebben al vlug enkele dagen nodig om het proces te voltooien. Wetenschappelijk onderzoek heeft

aangetoond dat deze camouflage de spinnen zowel voor hun prooien als voor mogelijke aanvallers vrijwel onzichtbaar maakt. Het mannetje daarentegen is veel bonter gekleurd en een stuk kleiner dan het vrouwtje.

Volwassen spinnen kunnen van mei tot juli worden gevonden. De paarperiode vangt aan bij het begin van de zomer. Na de paring wordt een eipakket veilig opgeborgen in een blad dat met spinsel wordt dichtgesponnen. De jongen overwinteren tussen bladafval en ontwikkelen zich tot volwassen exemplaar in het volgende jaar.

Leefgebied en verspreiding

De Gewone kameleonspin is een bewoner van open plaatsen zoals grasland, heideland en velden, maar kan ook worden aangetroffen op zonnige paden, bosranden, braakland en tuinen. In België wordt de spin vooral in het zuiden van het land gevonden, maar ze wordt ook in Vlaanderen aangetroffen. In de Rode Lijst van spinnen in Vlaanderen, wordt haar status "kwetsbaar" genoemd. In het westen van het land werd ze tot nu toe weinig aangetroffen. Meldingen (lieft met foto) van de soort zijn zeer welkom (zie contactadres hieronder). In Europa is het genus *Misumena* verspreid van Scandinavië tot het Middellandse Zeegebied. Ze wordt ook gevonden in het noorden van Azië en Noord-Amerika. De meer dan 40 andere soorten van het genus *Misumena* zijn typische bewoners van tropische en subtropische gebieden.

Kenmerken en gelijkende soorten

Enkel de volwassen vrouwtjes zijn felgeel of helwit gekleurd. Naast deze twee kleurvarianten worden ook alle schakeringen met groen-witte tinten aangetroffen. Soms zijn de dieren bovendien versierd met twee rode strepen op het achterlijf. De bovenkant van het kopborststuk toont twee zwarte strepen. Het

veel kleinere mannetje heeft een donkerbruin kopborststuk en donkere voorpoten. Het achterste gedeelte van het lichaam is geel met een donker kleurenpatroon.

Nog één Belgische spinnensoort is in staat om van kleur te veranderen: *Thomisus onustus* (Bloemkrabspin). Zij heeft een nog groter kleurbereik en kan van wit over geel tot violet gekleurd zijn. Daarnaast verschilt ze door de twee bulten op haar achterlijf en de zij-ogen die opeen kleine verhoging staan. De juveniele van de Gewone kameleonspin hebben een groenachtige kleur aangezien ze meestal op groene plantdelen zitten. Daardoor kunnen ze mogelijk verward worden met sommige groengekleurde krabspinsoorten zoals *Diaea dorsata* (Groene Krabspin), *Misumenops tricuspidatus* (Struikkameleonspin) en *Heriaeus graminicola* (Haarkrabspin).

Omwille van haar opvallende kleur en variabiliteit, is *Misumena vatia* onder meer dan 20 verschillende wetenschappelijke namen beschreven geweest! De moderne naamgevingswetenschap bracht deze synoniemen aan het licht.

Oorsprong van de naam

Genusnaam: *Misumena* --- [misúmenos] (in het Grieks: "gehaat"); [miséo] (Grieks: "haten")

Soortnaam: *vatus*, -a, -um (in het Latijn: "naar buiten gebogen" (hier "met gebogen poten"))

European Spider of the Year – ESY

Sinds 2000 kiest een groep van experts uit Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland een spinnensoort die gedurende een jaar in de belangstelling staat. Na de Waterspin (2001) was het de beurt aan de Tijgerspin (2002), de Kraamwebspin (2003), de Groene Jachtspin (2004) en vorig jaar de Huiszebraspin (2005). De Belgische Arachnologische Vereniging ARABEL was de eerste om het oorspronkelijk Duitstalige project "open te trekken". Vanaf 2006 wordt een volwaardig Europees "Spin van het Jaar"-project georganiseerd. Dit jaar is *Misumena* dus de "ambassadeur" van de spinnen van Scandinavië tot het Middellandse Zeegebied en van Ierland tot Hongarije. Men rekt op haar om de fascinerende kant van deze uiterst nuttige dieren tot zijn recht te laten komen. In totaal nemen 21 landen deel aan dit initiatief!

OPROEP - JNM'ers on the spot!!!

Als jullie tijdens excursies, uitstappen, speler-wijs-woordjes-leren-tochten enzomeer, waar dan ook in België, deze soort tegen het lijf lopen:

- noteer plaats van de waarneming (plaatsnaam, toponiem,...)
- beschrijf de vindplaats (bv. kalkgrasland doorspekt met struikopslag)
- neem indien mogelijk een foto !!!

Aarzel zeker en vast niet om onderstaande mensen te contacteren. Alle gegevens worden gecentraliseerd en bijgehouden door de Belgische Arachnologische Vereniging (zie verder). In de toekomst worden alle gegevens opgenomen in een verspreidingsatlas voor de spinnen van Vlaanderen, waar momenteel naarstig wordt aan gewerkt!

Kameleonspin (*Misumena vatia*) © P. Vanormelingen

Kameleonspin (*Misumena vatius*) © P. Vanormelingen

Auteurs van de oorspronkelijke Duitse tekst: Peter Jäger & Martin Kreuels
Nederlandse vertaling: Koen Van Keer
Aanpassingen: Kevin Lambeets

Contactadres voor waarnemingen in België:

Koen Van Keer (Secretaris ARABEL) Oude Beurs 60, BE-2000 ANTWERPEN Tel: 032267601 - koen.vankeer@advn.be - Kevin Lambeets KL Ledeganckstraat 38 – BE-9000 GENT Tel: 0497920991 - kevin.lambeets@gmail.com

Deelnemende genootschappen:

- Belgische Arachnologische Vereniging <http://www.arabel.ugent.be>
- Arachnologische Gesellschaft e.V. AraGes <http://www.arages.de>
- European Invertebrate Survey-Nederland, Section SPINED
- Grupo Iberico de Aracnologia-Sociedad Entomologica Aragonesa http://aracnologia.ennor.org/web_intro.html
- Society of European Arachnologists SEA <http://www.european-arachnology.org/esa-start.shtml>
- BioNetworX, Münster <http://www.bionetworx.de>

Verspreidingskaarten

Benelux <http://www.knnv.nl/eindhoven/iwg/Araneae/SpiBenelux2006/?species=Spin%20van%20het%20jaar%202006>

Duitsland http://www.spiderling.de/arages/Verbreitungskarten/MIS_VAT.HTM

Groot-Brittannië <http://www.searchmbn.net/gridMap/gridMap.jsp?allDs=1&srchSpKey=NBNSYS0000008718>

Belgische Biotische Index (BBI)

Aangezien het congres dit jaar over biodiversiteit gaat, dacht ik: "Waarom geen artikeltje over de BBI?" "BBwatte?" hoor ik er een paar denken. BBI staat voor Belgische Biotische Index, maar hiermee weet je misschien nog niet veel meer. Daarom eerst iets meer over Biotische Indices en waar deze voor gebruikt worden.

Biotische Indices

Biologische monitoring wordt gedefinieerd als het gebruik van een biologische entiteit als detector en zijn respons als een maat voor omgevingsinvloeden. Eenvoudig gezegd betekent dat je aan de hand van de aanwezigheid of afwezigheid van bepaalde soorten iets kan zeggen over de kwaliteit van bv. water.

Aangezien het gemakkelijker werken is voor bv. politici met één getal dan met een tabel van soorten zijn er indices ontwikkeld. Tegenwoordig kan je drie basistypes van indices onderscheiden: diversiteits-, vergelijkings- en biotische indices. Diversiteitsindices zijn er in alle kleuren en maten en kunnen gewoon een weerspiegeling vormen van de soortensamenstelling of ook het relatieve voorkomen van soorten in een gemeenschap weergeven. Bij vergelijkingsindices worden logischerwijs twee plaatsen vergeleken en berekend hoe veel deze van elkaar verschillen. Biotische indices verschillen van de twee vorige omdat ze vaak specifiek zijn voor een bepaalde regio of voor een bepaald type vervuiling. Biotische indices maken gebruik van waterkwaliteit tolerantieniveaus voor bepaalde indicator taxa. Simplistisch gezegd betekent dit dat je een aquarium neemt met een bepaalde soort in, daar een bepaald vervuilend element bij doet en dan gaat zien wanneer je die het loodje legt. Een Biotische Index geeft dus de mortaliteit weer van verschillende taxonomische (soort, genus, familie) en trofische (herbivoor, carnivoor, omnivoor, ...) niveaus van een gemeenschap.

Biotische indices geven een beter beeld van je waterkwaliteit dan diversiteitsindices. Een hoge biodiversiteit kan soms immers overeenkomen met een hoog aantal soorten die goed tegen vervuiling kunnen en dus een lage waterkwaliteit, terwijl een lage biodiversiteit overeen kan komen met de aanwezigheid van enkel gevoelige soorten en dus water met een goede kwaliteit.

Biotische indices worden dus bv. gebruikt om te kijken naar de kwaliteit van water, naar het eventuele gevaar van vervuild slib voor aquatisch leven, ...

Biotische indices hebben hun voor- en hun nadelen. Eén nadeel ervan is dat ze slechts in een beperkte geografisch gebied gebruikt kunnen worden omdat soorten ook een beperkt verspreidingsgebied hebben.

Soorten

Er worden verschillende soortengroepen gebruikt om een biotische index samen te stellen; Zo worden er vissen, diatomeeën, ... gebruikt. Zeer vaak worden er echter macro-invertebraten gebruikt. Hieronder kan je ongeveer alles verstaan van insecten (larven), slakken, wormen, ... die in het water voorkomen (en op het wateroppervlak). Het gebruik van deze macro-invertebraten heeft zo ook z'n voor- en nadelen. Enkele voordelen op een rijtje: ze kunnen gemakkelijk ingezameld worden, ze zijn vrij sessiel met een beperkte mobiliteit waardoor ze dus een beeld geven van de waterkwaliteit op een bepaalde plaats, van veel soorten is geweten hoe tolerant ze zijn tegen vervuiling, ... Maar zoals bijna alles in het leven zijn er ook enkele nadelen: het verzamelen en vooral het determineren is vaak een vrij tijdrovend bezigheid, verder komen bepaalde soorten ook maar tijdens een deel van het jaar voor zodat er een verschil kan zijn wanneer je de index in mei of in september bepaalt, de meeste soorten hebben voorkeur voor een bepaald habitat

met een bepaalde stroomsnelheid zodat je water wel dezelfde kwaliteit kan hebben maar toch een verschillende biotische index, de meeste soorten hebben ook een beperkte verspreiding binnen Europa zodat het opstellen van een index voor heel Europa dus niet mogelijk is.

Belgische Biotische Index

Zoals hierboven vermeld worden biotische indices meestal opgesteld voor een beperkte regio. In België heb je dus de ... Belgische Biotische index. Deze is oorspronkelijk ontwikkeld als een beleidsinstrument om de biologische waterkwaliteit van stilstaand en stromend water te bepalen. Deze index is gebaseerd op een semi-quantitatieve bemonsteringsstrategie met een handnet waarbij alle verschillende microhabitats in een rivier of beek bemonsterd worden. Hierbij worden niet alleen sediment stalen genomen maar worden alle andere aanwezige habitats mee bemonsterd om er zo voor te zorgen dat alle taxa bemonsterd worden. Op deze manier worden er geen taxa die belangrijk kunnen zijn als bio-indicator gemist. In deze index worden geen preciese abundaties gebruikt, maar soorten worden enkel opgenomen in de berekening als er meer dan twee exemplaren gevonden worden. Voor de BBI worden de taxa meestal niet op soort bepaald maar slechts tot op genus of tot familie niveau. Na de determinatie worden de soorten gerangschikt van 1 (minst tolerant) tot 7 (meest tolerant) gebaseerd op hun tolerantie voor omgevingsveranderingen (voornamelijk organische pollutanten). De BBI wordt berekend op basis van de taxonomische groep met de laagste tolerantieklasse (dus het meest gevoelig), de frequentie van deze groep en het totaal aantal taxonomische groepen (waarbij taxa met slechts één individu niet meegeteld worden). De BBI is dus een kwalitatieve index waarbij niet gekeken wordt naar dichtheden of biomassa.

Praktisch gezien wordt er dus een deel van een

waterloop bemonsterd met een net waarna dit in het lab meerdere keren gespoeld en dan gesorteerd wordt. Nadien wordt er menig uurtje achter een bino gependend om de gevangen beesten te determineren. Het feitelijke berekenen van de index is nadien is vrij snel gebeurd.

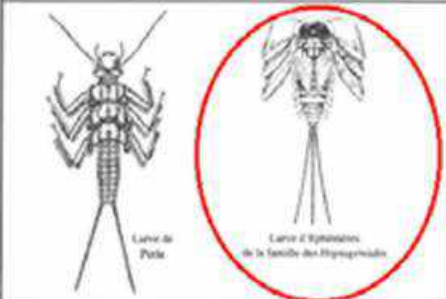

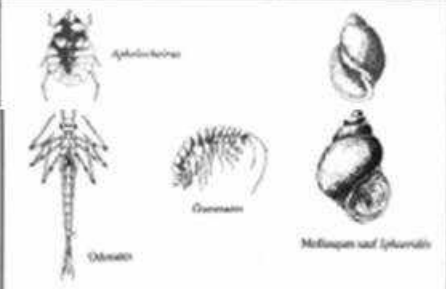
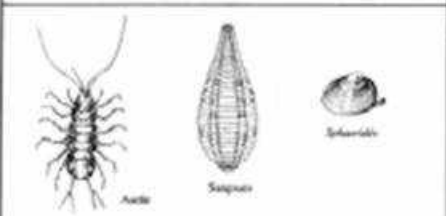
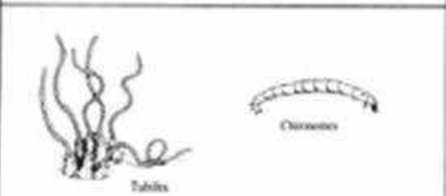

Wout Opdekamp

Voor diegenen die meer willen weten of waterbeestjes en de BBI kijk eens voor volgend boek in de JNM-winkel: De Pauw, N. & Vannevel, R. 1991. Macro-invertebraten en waterkwaliteit. Stichting Leefmilieu Antwerpen

Veel dank aan Chris Van Liefferinge (Onderzoeksgroep Ecosysteembeheer, Universiteit Antwerpen) voor alle informatie en het nalezen.

Tabel voor het bepalen van de BBI. De linkerkolom bevat zeven soortengroepen met van boven naar onder. Tussen haakjes staat telkens de tolerantieklasse vermeld (7= minst tolerant, 1 = meest tolerant). In de tweede kolom wordt het aantal exemplaren dat binnen een groep uit de eerste kolom gevonden is in rekening gebracht. In de laatste kolom wordt dan het totaal aantal taxa dat gevonden werd in een staal in rekening gebracht om een eindscore te bepalen. Een voorbeeldje is uitgewerkt in de tabel. Aangezien we steenvliegen gevangen hebben (A), meer dan 1 exemplaar (B) en in totaal tussen de 11 en 15 taxa verzameld werden, eindigen we dus met een score van 9/10 (D) voor deze waterloop. (bron, <http://www.ulb.ac.be/inforsciences/cho2004/docs/textbiolbx12nl.pdf>, 17/11/2006)

Groupes taxinomiques	* U.S. : unités systématiques	Indice biologique				
		Nombre total des unités systématiques présentes				
		0-1 U.S.*	2-3 U.S.	4-10 U.S.	11-18 U.S.	19 et + U.S.
 <p>Larve de Perte</p> <p>Larve d'Éphéméroptère de la famille des Hydropsychidae</p>	plus de 1 U.S.*	-	7	8	9	-
1 seule U.S.	5	6	7	8	9	
 <p>Larve de Plecoptère à tresses</p>	plus de 1 U.S.	-	6	7	8	9
1 seule U.S.	5	5	6	7	8	
 <p>Larves d'Éphéméroptères sauf celles de la famille des Hydropsychidae</p> <p>Anisoptère</p>	plus de 2 U.S.	-	5	6	7	8
2 ou moins de 2 U.S.	3	4	5	6	7	
 <p>Aphelandra</p> <p>Odonate</p> <p>Gammarus</p> <p>Mollusques sans Éphéméroptère</p>	Toutes les U.S. ci-dessus absentes	3	4	5	6	7
 <p>Anisoptère</p> <p>Siphon</p> <p>Éphéméroptère</p>	Toutes les U.S. ci-dessus absentes	2	3	4	5	-
 <p>Tubifex</p> <p>Chironomus</p>	Toutes les U.S. ci-dessus absentes	1	2	3	-	-
 <p>Larve d'Éristale</p>	Toutes les U.S. ci-dessus absentes	0	1	1	-	-

Vogels kijken in het najaar

De naakte cijfers.

Bartje staat elke morgen stipt om 6u32 op het perron. 6u33, de trein vertrekt. Bartje is een nerdje: klein van gestalte, een grote bril en een smal hoofd vol acne. Al twee jaar gaat hij naar de middelbare school. Hij studeert Latijn. Al 6 jaar wordt hij gepest, zo ook op deze trein.

6u10, mijn wekker loopt af. Gezwind spring ik uit bed en haast me naar het station. Enkele zanglijsters 'tsippen' in de duisternis over het Sint-Pietersplein: TREK! Leuk, Laurent staat vooraan op het perron richting Heist, Kris achteraan richting Blankenberge. Een korte woordenwisseling. Kris gaat voor de Voorhaven. Dit jaar verkies ik, evenals Laurent, me eerst te concentreren in de bosjes. Vooraan op de trein wil ik nog een dutje doen maar ik word afgeleid door een stel klojos die een nerdje aan het pesten zijn. Aangezien ik vroeger ook een nerdje was en dus weet hoe het voelt om een nerdje te zijn, besluit ik het nerdje een handje te helpen. Enkele rake West-Vlaamse zinnen en de klojo's trappen het af. Ik roep hen nog na dat ze Bartje voortaan niet meer moeten lastig vallen. In Brugge staat Tom richting Zeebrugge te wachten. Nog iemand voor de Voorhaven. Tom en Kris zijn, net zoals wij, 'easy-birders' die vandaag rustig vlaktes zullen aftracken. Zonder haast. Zorgvuldig elke uithoek die ze passeren uitkammen.

We stappen ongeveer allemaal op hetzelfde tijdstip van de trein af met hetzelfde gevoel omringd door mensen: de jeugd van tegenwoordig op weg naar school, volwassenen in de sleur van hun leven en wij zo vrij als een vogel op zoek naar verrassing. Een groepje Graspiepers 'tsiet' parallel met de spoorlijn: TREK! Een lichte mist. 'Kan wel weer iets geven vandaag' zeg ik tegen Laurent. Mist is goed om zangvogels aan de grond te krijgen. We trekken naar de 'takkenbossen aan de Oostdam'. Een wilgenstruweel dat 20 bij 30 meet. Iedere dag zitten er andere zangvogels. De max! Vandaag zijn ze eindelijk toegekomen: een tiental

Zanglijsters vliegen ons al 'tsippend' om de oren, 45 graden de lucht in, richting zuid. Gisteren zaten er 8 tapuiten op het hekken langs de 'baai van Heist', nu schieten er nog met moeite 3 over. Wel zit er een Paapje tussen. Die zat er gisteren nog niet. Sms van Kris: 'Rdklppr ovr Vrhaven'. 'Tof' zeg ik tegen Laurent, 'een Roodkeelpieper over de voorhaven'. We zijn nu extra alert en spitsen de oren bij elk aanvliegend groepje zangvogels. Nog 15 graspiepers. Een minuut verstrijkt, een late Grasmus die al verder op zijn trektocht had moeten zitten, huft vooraan tussen 3 Zwartkoppen. Terug 20 Graspiepers over. En 3 'pruttende' Veldleeuweriken! Wat verder tikken er nog 4 Roodborsten in het bosje, kruipt een Heggenmus lenig weg en 'psuuten' een 4-tal tjiptjaffen met een fitis achteraan. Na een uur en een 3 kwartier houden we het voor bekeken. Bijna 2 uur vogels kijken in een bosje kleiner dan de gemiddelde achtertuin in Gent centrum, je moet het maar doen. Maar dit is vogels kijken op het hoogste niveau. Met het grootste geduld, iedere struik en tak afspeuren om geen enkele beweging te missen. Zelfs elk geluid wordt zorgvuldig gefilterd door ons 'vogelbrein' dat nu op volle toeren draait. Dit noemt men in vogeltermen: voldoening van een boske. Zo ook zullen Kris en Tom straks na 4 uur 'tracken' de voldoening van een vlakte kunnen voelen. Gewoon, héél rustig,

Ransuil, Voorhaven (© Davy Bosman)

niks laten schieten. Immers, zijn we gehaast tijdens dit héérlijke tijdverdrijf? Nee toch? Wel dan... 'Ja, toch wel al enkele honderden Graspiepers' deel ik enthousiast mee aan Laurent. 'En een 30-tal Veldleeuweriken, 3 Boompiepers en 't eerste Smelleken voor mij dit najaar' vult hij aan. Even kort alles memoriseren om vanmiddag bij de lunch vlotjes de ochtend te kunnen noteren (gewoon doen beste lezers! Aantallen en soorten noteren en je zult begrijpen welke verslaving wij delen). Zo gaat een dag verder. Gemiddeld 4 à 5 verschillende locaties als je het geduldig doet. Wat afwisseling soms. Een steltlopergebiedje, een duingebiedje of een vlakke er tussen nemen. Je leert ze beetje bij beetje kennen, de goeie stukjes. De één al 'schoner' dan de ander. Meestal, op een uitzondering na, walgelijk. Romantiek is in deze tak van het vogels kijken ver te zoeken. Grieten zul je hier niet versieren. Neen, het énige wat hier telt zijn de vogels.

We besluiten om Kris en Tom een handje te gaan helpen en stappen richting tramhalte. Een sputterende stroom van Graspiepers met af en toe wat Zanglijsters, Veldleeuweriken en sporadisch een schaarsere éénzaamheid komt ons tegemoet. We stappen de tram op. Op de linker kant, de Vandammesluis.. Wat zou daar nu niet

allemaal inzitten? Zo'n prachtbosje! Overzichtelijk, lage boomsoorten en gevarieerd. Al wat je wilt! En dat heeft het verleden ook al bewezen met onder andere 3 Pallas' boszangers samen, een Sperwergrasmus en een Kleine spotvogel. Helaas, door de verstrengde veiligheidscontroles in de haven is dit deeltje nu niet meer toegankelijk. Frustraties.. Zeebrugge, het Mekka van zeldzaamheden in West-Europa, heeft de laatste jaren véél van zijn prachtpluimen verloren en krijgt een verdere ondergang over zich heen. Gelukkig blijven de bosjes rond het voetbalplein, de sporthal en het Visserkruis

voorlopig gespaard. Ook deze rond het station, de watertoren, de rijkswachtkazerne en de parking aan de Westdam zullen nog wel een tijd zijn! Meer sprankelende hoop fonkelt in mijn ogen wanneer ik naar het traject van deze tram kijk. Blankenberge, Wenduine, de Haan, Bredene, Oostende tot in de Panne. Eén voor één badsteden met een potentieel om vogels te kijken op ons niveau. De tram stopt, we stappen af. Nog steeds TREK!

Laurent loopt de parking op terwijl ik het helmgras aan de Westdam ga aflopen in de hoop een Woestijngrasmus tegen het lijf te lopen. Enkele Graspiepers schieten de lucht in. Een Tapuit zit verweerd op het strand de oneindige zee aan te staren. Plots schiet een klein bruin vogeltje van voor mijn voeten weg. In een flits zie ik dat het niet om een Woestijngrasmus gaat maar wel een interessant beestje kan zijn. Het dingetje valt luttele meters verder in een vlierstruik. Ik maak enkele geluidjes die de nieuwsgierigheid van het rakkertje wekt. Acrobatisch kruipt een Rietzanger omhoog. Een schitterende eerstejaars vogel laat zich enkele minuten in vol ornaat door mij bewonderen, héérlijk. Deze maakt mijn bosje al goed. Ik sukkel door het zand verder naar een duindoorn.

Panorama: Voorhaven van links naar rechts: Kleine vlakke (achtergrond: fabrieken aan andere kant van dok), Groene

Ondertussen is ook Laurent gepositioneerd in de duindoorn. Na een uur begeleid door trek, 15 Zanglijsters, 5 zwartkoppen, 3 Roodborsten, 3 Tjiftjaffen, 2 Heggenmussen, een Fitis en een magnifiek Vuurgoudhaantje (opzoeken indien je dit organisme niet kent. Niet zeldzaam maar o zo 'lekker') houden we het voor bekeken en stappen we lachend de Voorhaven binnen.

'Positieve vibes' laden ons mentaal op om deze uitdaging aan te gaan. We dalen de brug af met een prachtig overzicht van de haven. Rechts van mij ligt de Grote Vlakke. Goed voor mijn eerste Visdiefjes, Grote sterns, Dwergsterns, Strandplevieren, en bijna alle inheemse meeuwen. Zeldzame vogels zoals Roodkeelpieper, Grote piepers, Strandleeuweriken, Morinelplevieren, Ijsgorzen, Dwerggors, Noordse boszanger, Kleine spotvogel, Waterrietzanger en Humes' bladkoning heb ik hier ook voor het eerst kunnen bewonderen. Voor mij, op de kleine vlakte, zag ik zelfs mijn eerste Kortteenleeuwerik en Kleine kortteenleeuwerik. Niet te geloven. Aan de andere kant van het dok waar nu betonnen muren zijn opgetrokken aanschouwde ik in de tijd mijn eerste Ortolaan, Bladkoning, Veldrietzanger en Wilgengors. Slik. Dit is teveel. 'Shht!'. Een jodelende vogel vestigt mijn aandacht. Gezapig komt een ronde verschijning, schijnbaar zonder staart,

over ons gevlogen. Onmiskenbaar! 'Boomleeuwerik!' Machtig.. We wandelen de kleine vlakte op langs de spoorlijn. In Godsnaam. Ik sta op een schrale zandleegte midden in de drukste industrie van het land. Enkele distels dicht bijeen gepakt zijn genoeg voor een Fitis, 2 Tjiftjaffen en een Goudhaan. Wat verderop zitten enkele Gekraagde en Zwarte roodstaarten op de draad... Zalig. Een jonge Blauwborst ertussen! We stappen geconcentreerd verder. Het kan nu elk moment gaan gebeuren. Een stel verroeste zandwinningbuizen (diameter groot genoeg om een comfortabele

nacht in door te brengen) zijn vergezeld met wat Roodborst en een Bonte vliegenvanger! Dit is toch gewoon niet te vatten dat deze vogels, volledig uit de context van hun natuurlijke biotoop getrokken, hier neerstrijken. Een dag uitrusten om de volgende nacht hun verre trektocht verder te zetten. In de trekperiode tijdens het voor- en het najaar komt iedere dag een verse lading toe aan zee. Soms zit er bijna niks, normaal zit er wel iets, sporadisch zit er veel en een zeldzame keer per jaar vallen de vogels uit de lucht: een 'fall'! Van de zotste 'fall' die ik heb meegemaakt had ik jammer genoeg nog geen besef. Een treinrail gevuld met 40 Bonte vliegenvangers, 10-tallen goudhaantjes, wat Roodborst ertussen en mijn eerste Kleine vliegenvanger! 'Bonte vlieg, tot daar aan toe. Broedt in een kasteelpark in mijn straat. Goudhaan: zit in de sparrenaanplant van mijn buurman. En Roodborst, sjah, zit zelfs in mijn hof. Maar Kleine vlieg? Enkel die is speciaal en komt van ver' dacht ik in de tijd. Fout. Met alle respect, maar zo kijk je hier geen vogels. Nee. Ieder beest dat hier zit heeft een doel voor ogen, hoort hier niet thuis en komt van ver. Je loopt hier rond tussen de tientallen Dagpauwogen, Atalanta's, Distelvlinders,

hangaar, Grote Vlakke, Barakken grote vlakte en Brug. (© David 'Bly' Herman)

minuten zuiver genieten van dit stilzwijgend wezentje besluit het beestje op te schuiven naar een ondoordringbaar stuk.. Ik verwittig mijn makkers. Ze vinden het net te laat op de dag om nog bevestiging te geven van mijn waarneming en besluiten hun bosje verder af te werken. Geen probleem vind ik.

De avond begint nu stilaan te vallen. Ik wandel alleen verder door de duinen tot halweg Zeebrugge-Blankenberge. Wanneer ik na een klein half uurtje op de hoogste duin a zie ik het 3-tal van Blankenberge

Bonte Zandoogjes, Kolibrievlinders, Bruinrode heidelibellen, Geelvlekheidelibellen, Zwervende heidelibellen en Paardenbijters. Je ziet ze soms met horden vanuit zee komen en uitrusten op het strand. Ik moet er geen tekeningetje bij maken dat deze diertjes niet in de zee zijn geschapen?.. Juist daarom is het zo geflipt om hier rond te lopen.

We zetten onze tocht verder richting de luzernestrook. Zelden zit hier iets. Zo ook nu.. De trek is stil gevallen. De dag sluipt verder en een anti-climax kondigt zich aan. Niks meer. Met Kris en Tom spreken we op de dijk van Zeebrugge af om wat krachten op te doen. We wisselen waarnemingen uit. Voorbijgangers kijken ons aan alsof we niks beter te doen hebben dan daar te zitten. Na een half uurtje kletsen gaan we weer ons eigen gangetje. Kris, Tom en Laurent doen de Fonteintjes aan de kant van Blankenberge. Ik neem de Grauwe fitis-boskes voor mijn rekening, een stuk dat zij niet graag doen. De eerste kilte valt. Ik treed het bosje binnen op een pad dat ik dit jaar al eerder had gemaakt. 3 meter stappen, stop. Niks. 3 meter stappen, stop. Niks. 3 meter wordt na een tijdje 5 meter. Een Koolmees roept kortstondig achter mij. Ik stap verder. 1 Roodborst. 2 vogels in 100 meter bosje, zucht. Ik keer terug naar het begin. In mijn ogen het beste stuk nu. De wind is immers gedraaid naar het Zuidwesten en aangewakkerd. Ik besluit nog één poging te doen in deze laatste wildernis. Hup.. Beweging in de struik net voor mij. Ik richt mijn verrekijker op. Enkel de staart komt achter de stam piepen. De vogel verspringt. Wat een koude rilling had moeten zijn gaf me een warme tinteling tot in mijn voeten. 2 vleugelstrepen en een opvallende wenkbrauwstreep: Bladkoning! Eindelijk, mijn eerste zuivere echte solovondst van deze soort na 4 pseudo-vondsten. Na enkele

al gepositioneerd. Blijkbaar met dezelfde idee die ik had. Gisteren werd een juveniele Roze Spreeuw ontdekt in Heist. Misschien komt ze hier op deze gekende Spreeuwenslaapplaats wel overnachten? Na 20 minuten arriveert het eerste kleine groepje spreeuwen. Gespannen zoeken we met z'n allen het clustertje af. Een ander groepje vervoegt zich. Blijven kijken! De groep zwelt gezapig aan tot een overweldigend massief. Vliegend van links naar rechts over het zeebos. Een gigantische bende komt van richting Blankenberge en versmelt zonder botsing met de eerder gevormde massa. Geen woorden.. Rechts achter ons, boven de zee, kleurt de horizon oranje, rood, purper en blauw. Laurent laat zijn verrekijker zakken en besluit te genieten van het schouwspel dat zich voor ons afspeelt. We volgen zijn voorbeeld.. De Roze spreeuw zijn we al lang vergeten. Duizenden en duizenden spreeuwen suizen ons om de oren als één geheel. Een vorm die uiteen drijft tot een lange sliert en in minieme seconden samen balt tot een dreigende onweerswolk. Na 15 minuten show begeleidt door de ondergaande zon verdwijnen de zwarte kwetterende wezentjes in één oogopslag in het riet. Ook voor ons zit deze dag er op...

Deze tekst geeft een impressie van een najaarsdag vogels kijken in 2006.

David 'Billy' Herman Locustella834@yahoo.co.uk voor fan-mail.

0485893050

5/09 Voorhaven (<i>zandvlakte</i>)	13/09 Uitkerke: 1 plasje	17/09 ZOC (4 Vlierstruiken tussen containers)
1 NACHTEGAAL 2 Fitis 1 Gekraagde roodstaart 2 Zwarte roodstaart	48 Bonte stranloper 10 Kleine strandloper! 9 Krombekstrandloper! 38 Kempmaan 1 Bontbekplevier 1 Zwarte ruiter	1 vogel: DRAAIHALS
7/09 Uitkerke	1 Zwarte ruiter	17/09 Voorhaven
1 KOEREIGER	2 Groenpootruiters 2 Watersnip	1 Grauwe vliegenvanger 1 Slechvalk 6 Gekraagde roodstaart 6 Grasmus 5 Fitis
13/09 Takbos Duinbergen	1 GRAUWE FRANJEPOOT	1 SPERWERGRASMUS
1 Kleine karekiet 3 Heggemus 1 GRAUWE KLAUWIER	14/09 Zwin 1 VELDUIL	100-tal TAPUIT! 2 Boompiepers 3 GRASZANGERS

Persoonlijke hoogtepunten september 2006.

Tapuit (© Yves Adams)

Blauwborst, Voorhaven (© Jaques-A. Leclercq)

Oplossing Mystery Competition 13

Vinpootsalamander (© Bert Willaert)

Wanneer je de onderzijde van een salamander ziet deel je deze best op in 4 zones: keel, buik, poten en staart. Alle 4 deze delen kunnen belangrijk zijn bij het determineren tot op soortniveau. Beginnen we bij de keel: ongevlekt en licht van kleur, meer kan daar niet over gezegd worden. Ook de buik is licht van kleur (wijkt wel iets af van de keelkleur) en meer dan enkele wazige vlekjes zijn daar ook niet op te vinden. De cloaca (uitmonding van het urogenitaal stelsel, gelegen tussen de inplant van de achterpoten en het begin van de staart) is niet opgezwollen (wat het geval is bij mannetjes in voortplantingstijd) Bij de poten zijn eigenlijk vooral de achterpoten van belang. Bij sommige soorten kunnen deze in bepaalde periodes van het jaar grote huidflappen krijgen tussen de tenen, een soort van zwemvliezen dus. Deze zijn hier niet aanwezig. Bij de staart moet gekeken worden of er een kam aanwezig is (aangezien we de onderzijde bekijken dus een onderste staartkam) evenals de kleur van die kam. Bij onze salamander is er geen kam aanwezig. Verder kan het ook nuttig zijn het uiteinde van de staart te bekijken om te zien of daar een draadvormig aanhangsel te zien is (op de foto niet te zien).

De combinatie van verschillende kenmerken toont ons dat dit een vrouwtje vinpootsalamander (*Lissotriton helveticus*) is.

Vrouwtje vanwege het ontbreken van een staartkam, geen "zwemvliezen" en geen gezwollen cloaca.

Vinpootsalamander aangezien de buik (oranjegeel) bijna geen vlekken vertoont en de keel (vleeskleurig, roze) geheel ongevlekt is. Bij deze soort kan het vrouwtje ook een klein draadstaartje hebben (max. 3 mm), maar dat is zoals reeds vermeld niet zichtbaar op deze foto...

Bert
arwg@jnm.be

En de winnaar is ... Bart Mulkens. Proficiat Bart! Je krijgt je cadeaubon thuis opgestuurd.

Mystery Competition 14

Het is deze keer weer de beurt aan de PWG. Vorige keer kwamen ze af met een paddenstoel, waarna ze een heus zwammenoffensief begonnen zijn (denk maar aan het paddoweekend en de zwamdag). Ik ben benieuwd wat ze nu weer van plan zijn.

Op onderstaande foto staan een hele hoop PWG-dingetjes. Als jij me kan zeggen waarover het gaat (met vermelding van de juiste en volledige naam!), maak je kans op een waardebon van 10 euro voor de JNM-winkel.

Stuur als de bliksem het juiste antwoord door naar bertram@jnm.be en ga met die prijs lopen!

Nog even ter verduidelijking: het gaat niét om het muntstuk, dat kennen we en hoewel hier soms ook schimmels en korstmossen op kunnen zitten, is dit niet het gezochte PWG-object. Maar dat had je wel al in de gaten zeker?

Onbekend PWG-object (© Esther Castermans)

Vlinders in de Brenne

Blauwe ijsvogelvlinder (© Bert Willaert)

Vlinders op het Brennekamp 20-30 juli 2006

Uiteraard stond ook op dit laatste JNM Brughe kamp de insectenkliek weer op scherp en dat er, ondanks de verschroeiende hitte die bij menigeen een ander slag vlinders in de onderbuik deed opvliegen, een lekkere lijst kan voorgelegd worden zal dan ook nauwelijks verbazen.

We schrijven 6 september, meer dan een maand is verstreken na de feiten, en menigeen die mijn falende geheugen zou kunnen opfrissen bevindt zich nu in andere oorden. Maar goed, hier volgt dan een poging om de realiteit van zoveel weken terug te herscheppen:

<i>Papilio machaon</i>	Koninginnepage	Verspreide ex.
<i>Iphiclides podalirius</i>	Koningspage	Verspreide ex;
<i>Pieris brassicae</i>	Groot koolwitje	?
<i>Pieris rapae</i>	Klein koolwitje	?
<i>Pieris napi</i>	Klein geaderd witje	?
<i>Colias croceus</i>	Oranje luzernevlinder	Verspreide ex.
<i>Colias hyale</i>	Gele luzernevlinder	Verspreide ex.
<i>Leptidea sinapis</i>	Boswitje	?
<i>Lycaena phlaeas</i>	Kleine vuurvlinder	Verspreide ex.
<i>Lycaena tityrus</i>	Bruine vuurvlinder	Overal talrijk
<i>Celastrina argiolus</i>	Boomblauwtje	Vrij talrijk
<i>Cupido argiades</i>	Staartblauwtje	Verspreide ex.
<i>Aricia agestis</i>	Bruin blauwtje	Overal talrijk
<i>Lysandra bellargus</i>	Adonisblauwtje	Verspreide ex.
<i>Polyommatus icarus</i>	Icarusblauwtje	Overal talrijk
<i>Limenitis camilla</i>	Kleine ijsvogelsvinder	1 ex. Bois de la Mer Rouge
<i>Limenitis reducta</i>	Blauwe ijsvogelvlinder	Vrij talrijk
<i>Araschnia levana</i>	Landkaartje	Vrij talrijk

Bruine vuurvliinder (© Bert Willaert)

Adonisblauwtje (© Rollin Verlinde)

Keizersmantel (© Rollin Verlinde)

Arausvlinder (© Rollin Verlinde)

Bretoens spikkeldikkopje (© Bert Willaert)

Vanessa atalanta	Atalanta	Vrij talrijk
Inachis io	Dagpauwoog	Verspreide ex.
Aglais urticae	Kleine vos	?
Vanessa cardui	Distelvlinder	Vrij talrijk
Polygonia c-album	Gehakkelde aurelia	Vrij talrijk
Argynnis paphia	Keizersmantel	Talrijk bij bossen
Brentis daphne	Braamparelmoer	1 ex. les Jappenards
Issoria lathonia	Kleine parelmoer	?
Boloria selene	Zilveren maan	1 ex. Foret de Lancome
Boloria dia	Akkerparelmoer	Verspreide ex.
Melitaea cinxia	Veldparelmoer	Overal talrijk
Melitaea phoebe	Knoopkruidparelmoer	Vrij talrijk
Melitaea didyma	Tweekleurige parelmoer	Verspreide ex.
Melitaea deione	Spaanse parelmoer	Werd even geopperd
Melitaea athalia	Bosparelmoer	Vrij talrijk maar lokaal
Melitaea parthenoides	Westelijke parelmoer	Lokaal-les Jappenards
Melanargia galathea	Dambordje	Vrij talrijk
Brintesia circe	Witbandzandoog	Vrij talrijk
Maniola jurtina	Bruin zandoogje	Overal talrijk
Pyronia tithonus	Oranje zandoogje	?
Coenonympha pamphilus	Hooibeestje	Vrij talrijk
Pararge aegeria	Bont zandoogje	Vrij talrijk
Lasiommata megera	Argusvlinder	Vrij talrijk
Pyrgus armoricanus	Bretoens dikkopje	2 ex. La Gabrière - Foret de Lancome
Thymelicus sylvestris	Geelsprietdikkopje	Vrij talrijk
Ochlodes venata	Groot dikkopje	Verspreide ex.

De vraagtekens vertegenwoordigen de gaten in mijn geheugen. Ze zijn een teken van grove onprofessionaliteit, maar ook van een verregaande eerlijkheid. Laten ze daarnaast ook een waarschuwing zijn voor de kwalijke gevolgen van overdreven alcoholgebruik.

Brecht Verhelst

Natuurreservaat in zijn bloetje

Het Heidebos

Nog niet zo lang geleden trokken de werkmachters, met in hun voetsporen vele andere JNM-ers en NP-ers, naar het Heidebos voor hun jaarlijkse GHWW. Bovendien bestaat het Heidebos 10 jaar... Het ideale moment dus om ook in Bertram even stil te staan bij een van de zeldzame grote boscomplexen in Oost-Vlaanderen.

Inleiding

In 1996 kon Natuurreservaten vzw 127 hectare van het bosgebied in de gemeenten Moerbeke en Wachtebeke aankopen. Voordien was het gebied vooral in functie van de jacht beheerd. Eenzijdig beheer zorgde voor het dichtgroeien van de heide en overwoekering met Amerikaanse

vogelkers, maar na tien jaar is er echter heel wat veranderd in het gebied. Sinds 2001 is het ook erkend als habitatrictlijngebied. En een jaar later kwam de Nachtzwaluw terug van vele jaren weggeweest... een teken dat we op de goede weg zijn! Het beheersplan dat werd opgesteld voor het Heidebos kadert volledig in een natuurherstel van drie natuurlijke biotopen. In het Heidebos kunnen namelijk 3 hoofdecotopen onderscheiden worden: pioniersvegetaties, ruigten en akkers, heidevegetaties (dwergstruiken) en bos. Het beheersplan bestaat dan ook uit meerdere pijlers. De belangrijkste hiervan zijn:

Bestrijding van Amerikaanse vogelkers: deze plant, ook wel bospest genoemd, zorgt voor een enorme verschraving van de natuurlijk voorkomende ecosystemen.

Graasbeheer: de begrazing heeft als doel enerzijds voornamelijk vegetatiestructuren zoals heide en graslanden, maar ook natuurlijke verbossing te behouden en te beïnvloeden en anderzijds het herstel van levensgemeenschappen die afhankelijk zijn van de aanwezigheid van grote grazers op zich.

Herstelbeheer van heide: twee beheersmaatregelen spelen hierbij een belangrijke rol namelijk het openkappen van bestaande heidepercelen en het omvormen van adelaarsvegetaties tot heideterreinen waar de zaadbank dit toelaat (zie verder)

Omvormingsbeheer van naaldhoutbestanden naar meer natuurlijk bos, in het bijzonder zuur eiken-berkenbos.

Ook hier worden verschillende strategieën toegepast: Variabel dunnen en lichten door het gedeeltelijk weghalen van naaldbomen waardoor aanwezige loofbomen worden bevoordeeld. Kaalkap van weinig ecologische naaldhoutbestanden (vnl. sparren en Corsicaanse dennen en niets doen

Akkerbeheer, door het inzaaien van zomergaangewassen.

Welke invloed heeft dit beheer nu gehad op

Gewone vleugeltjesbloem (© Rollin Verlinde)

het herstellen en/of vergroten van de biodiversiteit? Dit artikel wil een opsomming geven van de resultaten van het gevoerde beheer op deze biodiversiteit. Het is een bundeling van heel wat onderzoeksresultaten van diverse onderzoekers.

Flora

Eén van de markantste verwezenlijkingen op het gebeid van heideherstel is het terugdringen van de adelaarsvaren ten voordele van struikheide. Het is een beheerstechniek die van bij de aanvang in 1996-1997 werd gestart en die systematisch werd uitgebreid in het centrale gedeelte van het natuurgebied. Het basisidee achter deze beheerstechniek is van een simpele eenvoud: adelaarsvaren zodanig uitputten dat hij zijn dominantie in een eerste fase verliest om daarna op langere termijn nagenoeg volledig te worden weggedrukt. Schaarse struikheideplanten in dit centrale gebied wezen er immers op dat er een belangrijke zaadbank nog aanwezig moest zijn. In een eerste fase werd de dikke humuslaag - die was ontstaan door de compactering van de jaarlijks afgestorven adelaarsvaren - verwijderd. Deze voorbereidende fase is nodig om de isolerende laag boven de wortelstokken weg te nemen waardoor vorst meer impact krijgt op de plant. Anderzijds maakt deze handeling het kiemproces mogelijk van het aanwezige zaad van de struikheide. Daarna wordt de adelaarsvaren jaarlijks gemaaid eind augustus, juist voor de plant zijn reserves gaat opslaan in de wortelstok. Dit maaisel wordt op zijn beurt dan weer afgevoerd. Aangezien deze beheersvorm op dit centrale gedeelte op vier verschillende tijdstippen werd gestart zijn de verschillende evoluties op de flora mooi aantoonbaar. Op deze vier proefvlakken werden dan ook de meest

Struikheide (© Rollin Verlinde)

dominante plantensoorten in kaart gebracht om de evoluties in de tijd weer te geven. De grafieken met de procentuele verdeling van de meest dominante plantensoorten laten zien dat bij een volgehouden beheer het aandeel struikheide significant toeneemt. Meer nog, de complete plantendiversiteit neemt eveneens toe met soorten als ruwe berk, lijsterbes, pilzegge, pijpenstrootje en diverse bramen.

Verder wordt het bos versierd met mannetjesereprijs, agrimoni, liggende vleugeltjesbloem, zandblauwtje, tasjeskruid, vogelpootje, bosdroogbloem, koningskaars, schapenzuring, Sint-Janskruid, Jacobskruid, ... Plantendieelkseizoenen gevarieerd kleurenpalet tentoonspreiden.

Zwammen

Grote verscheidenheid aan planten zou ook een grote diversiteit moeten weerspiegelen in zijn opruimers, de zwammen, maar is dat ook zo? De Oost-Vlaamse Mycologische Werkgroep heeft op zijn beurt het Heidebos in belangrijke mate uitgepluisd. Iedereen heeft natuurlijk al de vele rood-witte vliegenschwammen gezien maar er is wel wat meer te vinden. Meer nog, het Heidebos blijkt één van de meest gevarieerde en rijke mycoflora te hebben van België! Zo werden in 1997 reeds drie nieuwe soorten ontdekt voor ons land namelijk de kleine

Je zou het misschien niet zo direct verwachten maar van deze groep hebben we een vrij goed beeld wat er voorkomt in het Heidebos. Het Heidebos werd namelijk opgenomen in een insecten- en spinachtigenonderzoek op landduinen in Oost-Vlaanderen. Dat werd uitgevoerd door het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen in 2000. Voor dit onderzoek waren we ons wel al bewust van het belang van het gebied voor sprinkhanen (snortikker, knopspretje, veldkrelkel,...) en voor bepaalde dagvlinders zoals

knopzwam (*Ascocoryne ombrophiloides*), het eikenbladfranjekelkje (*Dasyscyphella claviculata*) en het adelaarsvarenrijpkelkje (*Psilachnum pteridigenum*). Naast deze zeldzaamheden vallen voornamelijk soorten op als berkenzwam, bleke franjehoed, gewone zwavelkop, gewone hertenzwam, echte honingzwam en natuurlijk ook de talrijk aanwezige amanieten, boleten en russula's. Voornamelijk de dennen herbergen een schat aan interessante zwammensoorten, zowel op de bodem als op de omgevallen dode bomen. Vermeldenswaardig hierbij zijn het dennenspinragschijfje (*Arachnopeziz obtusipila*), paardenhaartaailing (*Micromphale perforans*), takruitertje (*Marasmiellus ramealis*) en dennenslijmkop (*Hygrophorus hypothejus* var. *Hypothejus*). Ook de schrale graslandjes hebben zo hun eigen typische zwammen als het kleverig kaalkopje, oranjegeel trechtertje en paarsharttrechtertje. Doch ook de overgroeide betonbanen kunnen soms leuke verrassingen opleveren zoals ruige aartong

kleine vuurvlieder, bruin blauwtje, eikenpage, hooibeestje en dergelijke. Maar er bleek heel wat meer rond te kruipen en te vliegen.

Spinnen doen het uitzonderlijk goed. Zo bleek het Heidebos veruit de meeste rode lijstsoorten – soorten die sterk bedreigd zijn in Vlaanderen – te herbergen. Twee spinnensoorten die met uitsterven zijn bedreigd komen voor in het Heidebos. Het gaat om een grondjagende bodemzakspin, de *Agroeca inopina* en de zonnekampoot (*Zelotes praeficus*), een bodemjachtspin.

We haalden het reeds aan: wat sprinkhanen

Insecten en spinachtigen

Spinnen	Loopkevers	Sprinkhanen	Dagvlinders	Zweefvliegen	Dansvliegen	Langpootvliegen	Totaal rodelijstsoorten
26	11	2	1	3	10	7	34

Tabel 1 aantal rode lijstsoorten per groep die werden waargenomen in het Heidebos

betreft werden naast de meeste soorten ook de meeste individuen opgemerkt in het Heidebos waarbij ook weer twee rode lijstsoorten zoals de snortikker en de struiksprinkhaan.

Vlinders doen het ook uitstekend. Bij de dagvlinders komen 17 van de 20 soorten die in gans het onderzoek werden genoteerd voor in het Heidebos! Ook hier weer een rode lijstsoort, met name de kleine ijsvogelvlinder! Wat zegt nu die aanwezigheid van dagvlinders

over hun biotoop? Dagvlinders stellen vaak complexe en zeer specifieke eisen aan hun leefomgeving, dit is vooral zo voor het afzetten van hun eitjes en voor het rupsenstadium. De kleine ijsvogelvlinder is nu zo een superspecialist. Zo is de waardplant de wilde kamperfoelie – niet echt een zeldzame plant – maar deze kamperfoelie moet dan wel onder de juiste omstandigheden groeien zoals op licht beschaduwde plaatsen langsheen bospaden.

Het aantal nachtvlinders is nog indrukwekkender: niet minder dan 152 soorten werden geïdentificeerd op één nacht onderzoek!

Bijzonder verrassend was de grote variatie aan soortenrijkdom wat de mieren betreft, ook hier scoorde het Heidebos het hoogst. Interessant hierbij is het voorkomen van de bloedrode roofmier, een mier die in sterke symbiose leeft met de echte bosmieren. Het Heidebos wordt dan ook geciteerd als locatie voor een mogelijke herintroductie van echte

bosmieren.

Het zou ons wellicht te ver drijven alle insectengroepen te overlopen, maar vermeldenswaardig zijn nog de volgende insectengroepen zoals de wespen, bijen, loopkevers en zweefvliegen.

De conclusie van dit onderzoek bracht aan het licht dat de karakteristieke heidefauna het best vertegenwoordigd is in het Heidebos voor gans Oost-Vlaanderen!

Hazelwurm (© Yves Adams)

Vissen, amfibieën en reptielen

In een droog gebied als het Heidebos verwacht je natuurlijk niet veel vissen of amfibieën en dat is natuurlijk ook zo. Waterelementen in het Heidebos worden gevormd door de Oude Lede, de Parmavaart en enkele aangelegde poelen. Echt gestructureerd onderzoek is hierover echter nog niet gebeurd. Dit zou mogelijks nog wel eens enkele verrassingen kunnen opleveren. De waarnemingen betreffen dan ook enkel en alleen algemene

soorten. Bij de vissen worden regelmatig driedoornige stekelbaarsjes waargenomen. Wat de amfibieën betreft is het lijstje iets langer met bruine kikker, gewone pad en alpenwatersalamander.

Interessanter, zeker voor de heidestukjes, is de aanwezigheid van reptielen en hier denken we dan voornamelijk aan de levendbarende hagedis. Deze soort is in belangrijke mate te vinden op de struikheideterreintjes, vaak aan de bosrand met begroeiing van brem en bramen. Ze laten zich uitstekend bewonderen op stukken dood hout die liggen te blakeren in de zon. Het Heidebos herbergt een gezonde en vrij belangrijke populatie levendbarende hagedissen, de aanwezigheid van een structuurrijke heide ligt hierbij aan de basis.

De andere vertegenwoordiger van de reptielen die we aantreffen in het Heidebos is de hazelworm. Het is een pootloze hagedis met een slangachtig uitzicht. In tegenstelling tot de levendbarende hagedis laat deze hagedis zich niet zo opmerken. De hazelworm leidt eerder een verborgen bestaan en wordt meestal aangetroffen onder stenen, boomstronken, stukken hout.

Zoogdieren

Eén van de belangrijkste hiaten is een grondig onderzoek naar muizen en veldmuizen in het natuurgebied. Hierover is nagenoeg geen informatie of enkele losse occasionele waarnemingen. De muis die je wellicht het meest tegen het lijf loopt is de bosmuis. Maar daarvoor is het Heidebos nu niet zo bekend, wel voor de eikelmuis. Net als de andere slaapmuizen is de eikelmuis een nachtdier en een uitstekende klimmer, maar hij komt meer op de grond dan zijn verwanten. Zijn winterslaap duurt ongeveer zeven maanden. Deze brengt hij, opgerold tot een bolletje, in zijn nest van takjes en bladeren door. Deze muis heeft een fraai, zwart gezichtsmasker. De bovenzijde van lichaam en staart is grijsbruin met een rossige glans, de onderzijde is zuiver wit. De behaarde staart eindigt in een zwart-wit kwastje. Door zijn verborgen levenswijze wordt deze muis zelden opgemerkt.

Meer dagactieve zoogdieren worden dan

wel opgemerkt en dat is toch ook een mooi lijstje. Hierbij valt wel de enorme terugval van het konijn op. Naast de myxomatose dook enkele jaren de RHD-ziekte op, een virale bloedziekte, die de konijnenpopulatie sterk uitdunde. Dit heeft een enorme impact gehad op de vergassing van heel wat percelen. Momenteel herbergt het Heidebos maar enkele konijnenfamilies! Een nauwe verwant, de haas, doet het dan wel weer uitstekend. Ook de eekhoorn is goed vertegenwoordigd in het bos.

Bij de roofdieren zijn vos, hermelijn, bunzing en wezel prominent aanwezig. De grote vraag blijft: leeft de boomarter in het Heidebos? Er is in ieder geval een groot vermoeden, enerzijds door een mogelijke waarneming en anderzijds werd er in de omgeving een dood aangereden jong exemplaar gevonden.

De reeën vormen wellicht de meest elegante verschijning in het bos. De populatie is zeer stabiel, een beetje te stabiel. Eén van de belangrijkste redenen is de stroperij op dit gegeerde jachtwild. De ree mag in Oost-Vlaanderen niet worden bejaagd!

Vogels

De vogels vormen een vrij goed onderzochte diergroep, dit komt omdat zij zich vrij gemakkelijk laten inventariseren. Zo kan men broedvogels onderverdelen in ecologische vogelgroepen, dit zijn vogels die sterk gelinkt zijn aan bepaalde biotopen.

Een interessante ecologische vogelgroep voor het Heidebos is de zogenaamde geelgorsgroep. Deze groep behelst broedvogels van boomgroepen in open gebied, bosranden, open bossen en begraasde heideterreinen met zeer kort gegraasde vegetaties en boomgroepen. Belangrijk is de aanwezigheid van kale, bij voorkeur zandige plekken op de bodem. Deze biotoopkenmerken

Groene specht (© Rollin Verliminde)

komen we vaak tegen in het Heidebos en behoort ook tot de biotooptypes die met het beheer nagestreefd worden. Tot de geelgors ecologische vogelgroep behoren: geelgors, gekraagde roodstaart, boomleeuwerik, boompieper, groene specht, nachtzwaluw.

Het is bekend dat deze ecologische vogelgroep onder sterke druk staat. Op heel wat plaatsen zijn een groot aantal van deze vogelsoorten al verdwenen. De meeste soorten weten goed stand te houden in het Heidebos met uitzondering van de gekraagde roodstaart die zware klappen krijgt en die ook in het Heidebos aan deze landelijke tendens niet kan ontsnappen. De boompieper laat eveneens een grillig patroon zien, de soort verdween zelfs even uit het Heidebos van 2001 tot en met 2003, maar lijkt zich terug te herstellen. Boomleeuwerik en nachtzwaluw, twee paradepaardjes uit het natuurgebied doen het goed en hebben de tendens toe te nemen. Dit is verheugend nieuws, zeker in Oost- en West-Vlaamse context want het Heidebos is zowat de enige locatie waar deze soorten hier voorkomen. De toestand van de geelgors is penibel te noemen. Recent werd het beheer bijgestuurd door zomergerst in te zaaien om gunstige voedselcondities te voorzien voor deze soort in de winter.

Een andere ecologische vogelgroep die onze aandacht vraagt is deze van soorten die oudere bossen prefereren. We denken dan aan

wespendief, zwarte specht en boomklever. Deze laatste heeft zich vrij recent gevestigd en is aan het toenemen.

Imposant blijft uiteraard het ruime scala aan roofvogels dat men in het Heidebos kan bewonderen als broedvogel. Het gaat om havik, wespandief, buizerd, sperwer, torenvalk en boomvalk. Ook deze groep wijst op een uitgebalanceerd ecologisch evenwicht.

Besluit

Na 10 jaar natuurbeheer in het Heidebos kan men stellen dat de natuurwaarden voor het gebied positief evolueren. Soorten die in het hinterland reeds zijn verdwenen weten stand te houden in dit natuurgebied. Verdergezet onderzoek blijft echter nodig. Zo is er nog steeds een belangrijk hiaat in de kennis bij de aan- of afwezigheid van bepaalde soorten muizen en vleermuizen. Als dat niet vraagt om een JNM

inventarisatiekampje.

Nog steeds wordt er in het gebied op ruime schaal aan de bestrijding van Amerikaanse vogelkers gedaan, worden dunningen uitgevoerd. Beheersmaatregelen die steeds opnieuw moeten geëvalueerd of bijgesteld worden.

Momenteel is het gebied 260 ha groot, ruim het dubbele van 10 jaar geleden. Het moet voor iedereen duidelijk zijn dat dankzij de gevoerde inspanningen het Heidebos een belangrijke niche is in de regio, maar ook op Vlaams niveau, voor heel wat dier- en plantensoorten die sterk bedreigd zijn. Dit positieve resultaat moet aan allen de kracht geven om verder te blijven ijveren voor de

ontwikkeling van de natuurwaarden in het Heidebos.

conservator Gert Du Cheyne, met instemming bewerkt door Brecht De Meulenaer

Struikhei (© Rollin Verliminde)

Grote carnivoren

Grote carnivoren doen het in West-Europa de laatste tijd al bij al goed. Nadat in vele landen de grote carnivoren werden uitgeroeid, duiken ze sinds enkele jaren terug meer en meer op. Dit is deels te wijten aan herintroductieprogramma's, maar ook door natuurlijke migratie (vaak 100'den kilometer) uit hun bron gebieden. Ook het verdwijnen van afgerasterde grenzen zorgt dat groot wild vanuit Oost-Europa naar het westen komt. Het grootste probleem van de grote carnivoren is vooral hun aanvaarding in de moderne maatschappij (vooral bij boeren en schaapherders). Denken we maar aan de recente problemen met de Bruine beer "Bruno" in Duitsland. Niettegenstaande dat het gevaar voor mensen gebaseerd is op foute beeldvorming zijn de verliezen van o.a. schapen wel reëel, maar beschermers zijn er echter van overtuigd dat mits een goede aanpak en schadevergoedingen de geleden schade beperkt kan blijven. Ondanks dat de Europese soorten (met grote uitzondering van de Pardel lynx) niet echt bedreigd zijn, zijn vele populaties klein en dus erg fragiel. Daarenboven zijn de grote carnivoren ideale indicatorsoorten van grote aaneengesloten gebieden waar ook minder tot de verbeelding sprekende soorten noodzaak aan hebben. Het mag dan goed gaan met de 4 grote carnivoren (Beer, Linx, Veelvraat en Wolf) de situatie van de Pardel lynx is en blijft precair!

Bron: Science 314: 746-749

Compensatiegebieden ?

Als waardevolle gebieden die bescherming genieten verdwijnen of schade lijden, moet dit gecompenseerd worden door het creëren van gelijkaardige natuur op andere plaatsen. In de praktijk blijkt echter dat de aanleg van deze gebieden pas jaren na het vernietigen van de oorspronkelijke gebieden gebeurt. Dit is een beetje jammer want verschillend onderzoek (in slikken en schorregebieden) heeft aangetoond dat het voor vele vogels juist noodzakelijk is om enkele jaren voor de ingreep reeds compensatie te voorzien. Om te beginnen vergt het enige jaren vooraleer een ontpolderd gebied zich ontwikkeld tot volwaardige nieuwe natuur. En het duurt bijgevolg uiteraard enkele jaren voor deze gebieden dezelfde draagkracht hebben als de oorspronkelijke gebieden. Daarbij komt ook dat het voor veel vogels vaak niet zo gemakkelijk is om te verhuizen. Velen vertonen immers een sterke trouw en zullen toch naar hun oude plaats terugkeren, hoewel deze misschien minderwaardig is geworden t.o.v. vroeger. En als ze toch verhuizen, moeten ze vaak het onderspit delven voor de reeds gevestigde vogels. Het lijkt dus vaak het best te verkiezen om bestaande gebieden te behouden en indien dit niet kan zo snel mogelijk te beginnen met de aanleg van compensatiegebieden.

Bron: o.a. Ibis 146: 101 en Ibis 148: 152-157

CO₂-bemesting?

In een van vorige edities ging het in dit kort nieuws al eens over zogenaamde CO₂-bemesting en de rol hiervan in "global warming". CO₂-bemesting is het feit dat planten beter gaan groeien doordat er meer CO₂ in de lucht hangt en zou ervoor zorgen dat de CO₂ in de lucht daalt (negatief feedback mechanisme). Nu zou echter doordat het warmer wordt, ook de microbiële activiteit stijgen waardoor plantenmateriaal sneller wordt afgebroken en er dus toch weer meer CO₂ zou vrijkomen uit bossen. Het blijft dus een beetje onduidelijk welk van beide effecten de bovenhand zal nemen.

Bron: o.a. Knack 36(46): 20 -28

Verslag NWG-vergadering

NWG-vergadering 14 november

Aanwezig:

Wout Opdekamp, Klaas Debusschere, Tomas Willems, Bram Sercu, Heleentje De Brauwer, Jan Claes, Bert Willaert (de 500 f 4 man), Brecht Verhelst, Pieter Becuwe, Esther Castermans (20u19), Brecht De Meulenaer (Notulist)

Afwezig: Lies De Beelde (er zit stront in haar kast!)

1. Algemeen

1.1 Financiën

• Wout z'n verslag is nog niet klaar omdat hij nog niet alle bonnekes en computertechnische problemen had

1.2 Uitleensysteem

• Donderdag: alle boeken bekeken: uitleenboeken staan in de glazen kast, rubbish ligt in de kruitwagens.

• Klaas zorgt voor VWG boeken ! (staan bij Vanermen en Lambeets)

• Werkmacht krijgt een onderstukje van een van ons kasten!

• Dinsdag 21 november nieuwe vergadering voor het uitleensysteem

(Wout protesteert omdat dit dan samenvalt met World Television day and Philosophy day at Uneseco en de dag na day of African industrialisation)

2. Werkgroepen

2.1 VWG

• Mystery competion:

In groepjes van max. 4

Datum donderdag 14 december

Klaas werkt dat verder uit

• Weekend de panne 28 april tot 1 mei.: Klaas DB is de trekker (de vetzak!)

• Ganzenexcursie: gaat niet door

• Zeeland-tocht: Brugge Gent VWG 17 februari (eventueel samen met Antwerpen! Heel vlaanderen naar Zeeland, competitie)

2.2 ARWG

- Herpetologische studiedag
- Wout en Brecht vragen voor elektrisch vissen.
- ARWG kampt met een ledengebrek!
- Groot schietveld (Brecht spreekt af met Danny)
- Algemene aankondiging
- Algemeen NWG werft aan op congres !
- Bert mailt rond

2.3 PWG

• 6 dec. Schoentje onder de gymnosperm... (Corniferen determineren en lekkernijen) Een kruis

• 10 Febr. Mossentocht in Kalmthout (optie)

• Soirée over appels en stekken

• April voorjaarsweekend

• Flora in de stad

2.4 KWG

• Jonas Mortelmans wil volgend jaar KWG trekken

• Schelpenavond (datum februari)

2.5 VBWG

• Slakkenexcursie mislukt aankondiging is nooit doorgekomen.

• Nachtvlinderval Bert vraagt het aan Karen of zij dat weet...

• Vlinders in het voorjaar (Mei) 3 excursie (Viroin, Libin, Kempen)

• 19 mei Viroin (Brecht pint dagen vast)

• Avondexcursie van Spinnen (Klambeets)

2.6 ZWG

• Afwezig (hun kast zit volt muizen)

3. NWG-projecten

3.1 NWG-Congres

• 4 april (voorbereiding) 5-8 april (middelste weekend vakantie (donderdag tot zondag)

• Naast excursie ook een inhoudelijk luik met sprekers en sessie's

• Lamorteau

• Bertram BIS extra bertram in Euglena met aankondiging van sessie's artikeltjes.

• Brecht V., trekt (Tomas, Bram, Bert, Pieter, Brecht DM, Klaas)

• NJN-ers, J&N, iemand van NP, oude sokken, proffen

- Aparte vergadering dinsdag 28 november (bij Brecht DM)

3.2 Natuurstudie cursus

- In de Panne
- Nina en/of Bram willen het trekken
- Bram contacteerd Nina
- Overleg met Nina over inhoud
- Datum nt samen met NFWG (Brecht belt Gert)

3.3 CONGRES

- Quiz voor congres! Neemt contact op met Joachim voor de quiz.
- Activiteit zonder parallel activiteit !!
- Ingepland in kalender
- Brecht DM is verantwoordelijke voor de quiz (Bert, Wout en Brecht V. werken mee)
- Jeugdbondquiz met (zéér) grote brok natuurstudie (Brecht DM contacteerd Joachim)
- NWG-T-shirts voor de aanspreekbare verantwoordelijke
- Reclame voor uitleensysteem, congres, natuurstudiecongres.
- Wat doet NWG op congres.
- Bert stuurt mail joachim door.

4. Publicaties

4.1 Bertram

- Deadline morgen
- Bert gaat nog schrijven (ARWG)
- Brecht DM stuurt nog iets over DS
- Brecht DM weetjes

- Brecht V. zijn artikel nog eens door
- NWG-congres (Brecht V.)
- Stefanie Schelfout als Bertram redacteur
- Wout belt Cromphout betreffende hoogveen in tuinen
- PWG mystery Competition!
- Bert ARWG oplossing mystery
- VWG, Billy schrijft een artikel over het leven van een vogelkijker in het Najaar
- Wat er al is:
 - Heidibos
 - Vlinders in de brenne
- Bertrams altijd te laat, brieven terug invoeren? E-zine (er wordt gewacht op de nieuwe site) Toch heeft Esther het slecht gedaan.

4.2 E-zine

- E-zine met nieuwe website (Heleentje hoort bij Stef)

4.3 Euglena

- Deadline MORGEN
- Euglena vraagt van iedere werkgroep iets over biodiversiteit
- Euglena schrijft ook nog iets voor Bert.

5. Varia

5.1 Faunadatabank

- Tomas stuurt nog iets door...
- Bestuurwissel: 19 dec. (kerstfeestje...)
- NFWG (ook op natuurstudiewerkgroep)
- Bord (6-15 NJN kamp drenthe)

Grote boktor (© Jan Claes)

Structuur van de NWG (2006)

NWG (nwg@jnm.be):

Voorzitter: Tomas Willems, [REDACTED]

Secretaris: Brecht De Meulenaer, [REDACTED]

Ping: Wout Opdekamp, [REDACTED]

Redactie (Bertram): Jan Claes, [REDACTED]

Pers en promo: Esther Castermans, [REDACTED]

ARWG (arwg@jnm.be): Bert Willaert, [REDACTED]

PWG (pwg@jnm.be): Esther Castermans, [REDACTED]

KWG (kwg@jnm.be): Brecht De Meulenaer, [REDACTED]

VBWG (vbwg@jnm.be): Kevin Lambeets, [REDACTED]

VWG (vwg@jnm.be): Klaas Debusschere, [REDACTED]

ZWG (zwg@jnm.be): Lies De Beelde, [REDACTED]

Volgende Bertram

**Deadline:
15 februari
2006**

Teksten:

- liefst in doc
- zonder opmaak
- geen ingeplakte foto's

Foto's:

- liefst png, jpg
- indien je dat kan min. 300 dpi
- zo groot mogelijk

Je kan dit alles doorsturen naar bertram@jnm.be of Bertram, Kortrijksepoortstraat 192, 9000 Gent.